

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології

ЛЕКЦІЯ

з навчальної дисципліни **Оперативно – розшукове забезпечення
кримінального провадження**
обов'язкових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

262 Правоохоронна діяльність

**«ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ЗАХОДИ, ПРОВЕДЕННЯ ЯКИХ
ПОТРЕБУЄ ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ
ОФОРМЛЕННЯ»**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 21.09.2023 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 р. № 8

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС (протокол № 8 від 17.09.2023 року)

Розробник:

Доцентка кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Вінцук В.В.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.
2. Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук, доцент Мусієнко О.Л.

Тема 9. Оперативно-розшукові заходи, проведення яких потребує отримання дозволу та особливості їх оформлення.

План лекції

Вступ

1. Оперативно-розшукові заходи, проведення яких потребує отримання дозволу керівника.
2. Оперативно-розшукові заходи, проведення яких потребує отримання дозволу прокурора.
3. Оперативно-розшукові заходи, проведення яких потребує отримання дозволу суду.
4. Особливості оформлення результатів оперативно-розшукових заходів.

Висновок

Рекомендована література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254/96 // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141.
[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Tex](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Tex)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. — 2012. — 19 травня (№ 90—91). :
[URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14).
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 // ВВР України. — 2015. — №40-41, Ст. 379.
[URI: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text)
4. Про оперативно-розшукову діяльність Закон України від 18 лютого 1992 р. №2135—XII [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — Реж. доступу:
[URI: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text)
5. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року // Офіційний вісник України від 07.11.2014. — № 87. — Ст. 2471.
[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text)
6. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р. №3341—XII.
7. Наказ МВС України від 09.08.2012 року № 686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування МВС України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/o51>
8. Наказ МВС України від 20.10.2014 р. № 1107 «Про затвердження Інструкції про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп».

9. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України від 06. 07. 2017 №570.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>

10. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07 липня 2017 № 575.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>

11. Наказ від 16.11. 2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 Генеральна прокуратура України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Адміністрація державної прикордонної служби України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

12. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 // ВВР України. – 1994. – № 28.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

13. Основи оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. / С. В. Албул, С. В. Андрусенко, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін; за заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2016. 270 с.

URL:

http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1962/1/%D0%9E%D1%81%D0%B%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%9E%D0%A0%D0%94.pdf

14. Подобний О.О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник / О. О. Подобний. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 258 с.

URL:

http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16138/%D0%9E%D0%A0%D0%94%20%D0%9E%D0%AE%D0%90%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82.pdf?sequence=3&isAllowed=y

15. Романюк О.В., Вишневський О.С., Музика В.В. Оперативно-розшукова діяльність та безпека в пенітенціарних установах: навч.посіб. / [заг. ред. В.О. Човган]. – Біла Церква, 2019. – 272 с.

URL: <https://i-rc.org.ua/files/posibnik-ORD-ta-bezpeka.pdf>

16. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія. Харків: Золота миля, 2012. 620 с.
17. Білічак О.А. Негласні слідчі (розшукові) дії. - К.: Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НАСБ України, 2014. – 360 с.
18. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. – Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с

Вступ

Визначення поняття та змісту оперативно-розшукових заходів є однією з невирішених проблем у теорії оперативно-розшукової діяльності. До недавнього часу у роботах науковців та відомчих нормативних актах мова йшла про методи ОРД. До яких відносилися: розвідувальне опитування, оперативний огляд, особистий пошук, візуальне спостереження, оперативна установка та агентурний метод.

Чинний Кримінального процесуальний кодекс, запровадив інститут негласних слідчих (розшукових) дій. Згідно думки законодавця негласні слідчі (розшукові) дії відносяться до різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (ч. 1 ст. 246). Розкриваючи зміст терміну «слідча (розшукова) дія», то розробники Кримінального процесуального кодексу України зазначають її як дії, що спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 233 КПК України).

Оперативно-розшукові заходи, проведення яких потребує отримання дозволу та особливості їх оформлення.

1 Оперативно-розшукові заходи, проведення яких потребує отримання дозволу керівника.

До оперативно-розшукових заходів, що потребують санкціонування відносяться заходи, що здійснюються на підставі мотивованого рапорту:

1. Легендована оренда житла або іншого володіння особи.
2. Виготовлення заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів (речей, документів, речовин).
3. Профілактично-пошуковий захід.
4. Радіотехнічне обстеження.
5. Поліграфічне опитування.
6. Створення пасток (квартир, офісів, автомобілів).

Легенована оренда житла або іншого володіння особи— договірне, строкове, платне володіння і самосійне користування майном (квартира, будинок, інше приміщення) або частиною такого майна, переданого орендодавцем орендареві.

У разі необхідності оперативним підрозділам дозволяється орендувати приміщення для організації конспіративних зустрічей з негласними штатними та позаштатними співробітниками, учасниками та керівниками спеціальних операцій, організації та обладнання контрольних пунктів для потреб оперативної служби та підрозділів оперативно-технічних заходів.

Легенована оренда житла або іншого володіння особи може бути тимчасовою – до 10 діб та довготривалою – понад 31 добу.

Такими приміщеннями можуть бути квартири громадян, приватні будинки, що здаються в найм, готельні номери, санаторні палати, офісні чи технічні приміщення, які не належать до житлового фонду, але мають власника та користувача.

Добова сума витрат на тимчасову оренду не повинна перевищувати 50 % від посадового окладу оперуповноваженого.

Рішення про тимчасову оренду приймають керівники оперативних підрозділів НП, ГУНП, начальники територіальних відділів поліції.

Виготовлення заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів (речей, документів, речовин)— це захід, пов'язаний з негласним додаванням чи нанесенням на предмети або речовини спеціально виготовлених засобів, у тому числі хімічних та технічних, з метою відстеження руху промаркованих предметів та речовин, їх слідів та з'ясування інших обставин, що мають значення для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії злочинності.

У оперативно-службовій діяльності широко застосовуються спеціальні хімічні речовини: барвні речовини, люмінофори, індикатори. Вони використовуються для нанесення міток на об'єкти, які можуть бути знаряддям або предметом злочину (предмети та вантаж з наркотиками, прекурсорами або лабораторним обладнанням). Ці об'єкти згодом можна виявити, а при вилученні довести їхню тотожність зразкам. Таким способом установлюють замасковані способи підготовки та маскуванія злочинів та контролюють збут та поставку нарковмисних речовин. Все це сприяє своєчасному і повному викриттю фактів підготовки злочинів.

Предметами маркування спеціальними хімічними речовинами можуть бути грошові купюри, що призначені для використання в оплаті партії предметів закупівлі наркотиків, психотропних речовин та прекурсорів. Помітка грошових коштів та їх передача «покупцеві» здійснюється ініціатором розробки

або керівником оперативного підрозділу й проводиться у присутності двох оперативних співробітників. Цими ж співробітниками здійснюється огляд покупця, видача йому помічених грошових коштів, про що складається акт огляду покупця, де перераховуються всі речі та предмети, наявні в нього, зазначаються серії і номери виданих йому для закупівлі купюр, їх номінали та загальна сума, а також відображаються відомості щодо спеціальних хімічних речовин, якими помічені гроші. В акті також зазначається, з якою метою видані гроші, де і в кого планується провести оперативну закупівлю.

Радіотехнічне обстеження – це захід, який проводиться оперативно-технічними підрозділами та полягає в установленні поставщиків послуг рухомого зв'язку, технічним обладнанням яких охоплюється певна територія або місце.

Для отримання інформації про з'єднання мобільних терміналів на місці готування до вчинення злочину, прилеглій території та маршруті можливого руху особи, яка розшукується, (моніторинг) співробітниками оперативно-технічних підрозділів проводиться радіотехнічна розвідка.

Підставою для проведення радіотехнічної розвідки є обґрунтований рапорт керівника правоохоронного органу (підрозділу) на ім'я начальника оперативно-технічного підрозділу. Рапорт реєструється в установленому порядку.

У рапорті про проведення радіотехного обстеження зазначаються:

дата, місце та інші обставини готування до вчинення злочину або зникнення особи;

номер мобільного терміналу, IMEI;

тип запиту та період, за який необхідно надати інформацію про з'єднання мобільних терміналів;

інша інформація, яка може сприяти виявленню, попередженню, припиненню та розкриттю злочину.

Дані РТО розвідки можуть використовуватися під час підготовки клопотання, погодженого з прокурором, щодо отримання інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо з урахуванням місця вчинення злочину, прилеглої території та маршруту можливого руху особи (моніторинг) відповідно до вимог глави 15 КПК України. Така інформація, за наявності можливостей, витребується також в електронному вигляді.

Поліграфне опитування – це захід, який представляє собою психофізіологічне тестування особи, стосовно якої отримано відомості про її можливу причетність до протиправної діяльності з використанням спеціальних технічних засобів та відповідних методик.

Основу використання поліграфа складають емоційні реакції на складні питання та визначення ступеня правдивості за ними.

Проблема виявлення брехні або виявлення нещирості в поведінці людини має досить давню історію, тому що в основі цього випробування лежить твердо встановлений і давно відомий факт, що наш тілесний стан пов'язаний дуже тісно і прямо з душевними переживаннями.

Створення пасток (квартир, офісів, автомобілів)– це комплекс заходів, пов'язаний з легендованим використанням об'єктів, та імітуванням ними певної діяльності, спрямований на встановлення злочинних намірів та документування протиправних дій осіб, які розробляються.

Профілактично - пошукові заходи -це комплекс заходів пошукового характеру щодо збирання інформації про об'єкти, які становлять оперативний інтерес для поліції, що здійснюється з метою виявлення об'єктів оперативної уваги, причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, попередження і розкриття злочинів, а також моніторингу оперативної обстановки на території обслуговування для забезпечення державної безпеки та безпеки громадян в місцях проведення масових заходів та в місцях постійного або тимчасового перебування осіб, відносно яких здійснюється державна охорона.

Здійсненню профілактично - пошукових заходів, як окремому напрямку діяльності оперативних підрозділів:

1. Як правило, у процесі проведення пошуково – профілактичних заходів застосовуються прийоми оперативного розпізнання, особистого пошуку, оперативної установки, розвідувального опитування, оперативного огляду і короткочасного контакту, що передбачає спілкування з особами, які становлять оперативний інтерес та їх оточенням:

- розпізнання - для виявлення осіб, предметів і фактів, що становлять інтерес для правоохоронних органів, на основі встановлення їх групової належності або тотожності по відомим властивостям, ознакам та прикметам. Об'єктами розпізнання можуть бути ознаки вчинення або готування злочину.

- розвідувальне опитування – захід з одержання від опитуваної особи інформації, що може мати значення для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності, а також отримання даних від осіб про події та факти, що становлять оперативний інтерес.

- попереднє встановлення осіб за допомогою наявних інформаційних баз даних, відкритих джерел або за результатами розвідувального опитування.

- передача під затримання осіб, що вчинили правопорушення, посібників, підбурювачів масових заворушень для притягнення до відповідальності та остаточного встановлення їх особи.

2. Під час проведення профілактично - пошукових заходів застосовується фото-, відеозйомка та аудіо запис як допоміжного засобу документування, матеріали отримані в процесі такої діяльності по закінченню заходу знищуються у встановленому порядку.

3. Профілактично - пошукові заходи спрямовані на виявлення осіб, фактів і подій, які становлять оперативний інтерес для правоохоронних органів, і факторів які впливають на оперативну обстановку.

4. Характерною ознакою профілактично - пошукових заходів є їх комплексність (використання всього арсеналу сил і засобів, що є в підрозділах оперативної служби).

Заходи, що здійснюються на підставі завдання уповноваженого оперативного підрозділу: оперативна установка (завдання уповноваженого оперативного підрозділу).

Оперативна установка - це оперативно-розшуковий захід, що полягає у конспіративному збиранні оперативними співробітниками з різних джерел (документи, довідки і т. ін.), інформації про спосіб життя особи, яка становить оперативний інтерес, його біографію та злочинні зв'язки з метою забезпечення ефективної організації попередження, виявлення, припинення злочинів, встановлення місця знаходження розшукуваних злочинців та осіб, які зникли безвісті, коли отримати ці відомості особисто та через інші джерела неможливо або важко.

Завдання оперативної установки є:

1. Встановлення фактів і обставин, пов'язаних з підготовкою злочинів особами, які проходять у справах оперативного обліку, оперативних повідомленнях та інших оперативних матеріалах, а також їх злочинними зв'язками.

2. Перевірка і уточнення оперативних та інших відомостей стосовно осіб, підозрюваних у підготовці чи вчиненні злочинів,

3. виявлення осіб та свідків, що мають відомості про підготовку або вчинення злочинів.

4. Встановлення розшукуваних осіб та їхніх зв'язків.

5. Отримання відомостей про спосіб життя та поведінку осіб, які проходять у оперативно-розшукових справах, а також тих, відносно яких встановлено адміністративний нагляд.

6. Перевірка та уточнення даних, одержаних з негласних джерел і офіційним шляхом від посадових осіб державних і приватних підприємств, організацій, закладів і засобів масової інформації.

7. Збір відомостей, необхідних для успішного проведення окремих оперативно-розшукових заходів і слідчих дій (комплексних операцій,

оперативних комбінацій, оперативно-технічних заходів, затримань, арештів, обшуків та ін.).

8. Вивчення оперативної обстановки на конкретних територіях (у міських та сільських районах, мікрорайонах) з метою виявлення кримінальних факторів, що ускладнили там оперативну обстановку, причин злочинів та умов, які сприяють вчиненню або розповсюдженню певних видів злочинів.

9. Збір відомостей на осіб, щодо яких планується проведення візуального спостереження, оперативно-технічних заходів та інших оперативно-розшукових заходів.

10. Забезпечення безпеки співробітників правоохоронних органів та осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві.

Об'єкти та суб'єкти оперативної установки

Конкретними об'єктами оперативної установки можуть бути:

1. Особи, які проходять у оперативно-розшукових справах, а також їхні зв'язки та інші громадяни, які становлять оперативний інтерес.

2. Особи, що володіють відомостями про злочини, котрі готуються або вже вчинені.

3. Особи, що володіють відомостями, які становлять оперативний інтерес, або з якими важко встановити контакт офіційним представникам правоохоронних органів.

4. Кандидати, які готуються до співпраці на конфіденційній основі з правоохоронними органами, а також негласні співробітники, які вже входять до складу агентурного апарату правоохоронних органів.

5. Приміщення, території, транспортні засоби, номери домашніх і службових телефонів конкретних осіб, поштові та електронні адреси що потрапили до поля зору оперативних підрозділів.

2. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ЗАХОДИ, ПРОВЕДЕННЯ ЯКИХ ПОТРЕБУЄ ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛУ ПРОКУРОРА.

Заходи, що здійснюються на підставі завдання, постанови уповноваженого оперативного підрозділу з дозволу керівника органу та погоджуються з прокурором, прокурора:

1. Візуальне спостереження за річчю або місцем (завдання уповноваженого оперативного підрозділу з дозволу керівника органу).

2. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації – це комплекс оперативно-розшукових, оперативно-технічних та пошукових заходів, який проводиться відповідно до вимог положень Закону України «Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю» та статті 272 КПК України і

полягає у використанні штатних та позаштатних негласних співробітників, які короткостроково (тактично) упроваджуються під легендою прикриття в організовані групи та злочинні організації (*постанова про оперативне проникнення в злочинну групу яка затверджується начальниками ГУНП, УМВС, їх першими заступниками*).

3. Контрольована поставка та контрольована і оперативна закупка товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності проводиться з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь (*постанова керівника (заступника) оперативного підрозділу, яка погоджується з уповноваженим прокурором*).

Візуальне спостереження за річчю або місцем - полягає у проведенні спостереження за: визначеними місцями; на певних ділянках місцевості; невстановленими особами (зв'язками, фігурантами), до їх встановлення, які знаходяться або перебувають у вказаних місцях; матеріальними об'єктами (предметами, знаряддями злочинів, тощо), іщо знаходяться у публічно доступному місці і за яким можна здійснювати безперешкодний візуальний контроль, а також виключається можливість їх прихованого переміщення, з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження, або без них.

Візуальне спостереження здійснюється із використанням технічних засобів, до яких відносяться:

Засоби фіксації (побутова і спеціальна апаратура фотографування та відеозапису - технічні засоби прихованої фіксації (далі - ТЗПФ));

Спеціальні технічні засоби для спостереження (далі - СТЗС) до яких відносяться:

системи промислового телебачення (далі - СПТ);

оптичні прилади (біноклі, моноклі, зорові труби, прилади нічного спостереження (далі - ПНС));

Допоміжні технічні засоби для спостереження (далі - ДТЗС) (сигнальні пристрої (далі - СП), пошукові прилади; аудіо-відеоапаратура, інші технічні засоби, тощо).

Суб'єктами спостереження за річчю або місцем є оперативні співробітники уповноважених оперативних підрозділів та оперативної служби.

Підрозділи оперативної служби для проведення візуального спостереження за річчю або місцем залучаються:

- в межах кримінального провадження за дорученням слідчого, прокурора або за завданнями уповноважених оперативних підрозділів на підставі постанови слідчого, прокурора;

- за оперативно-розшуковими справами за завданнями уповноважених оперативних підрозділів з дозволу керівника органу, оперативного підрозділу або його заступника уповноваженого на здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Порядок надання та зміст доручення, організація та порядок залучення уповноважених оперативних підрозділів до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також здійснення оперативно-розшукових заходів передбачені відповідними спільними нормативно-правовими актами правоохоронних органів.

У завданні на візуальне спостереження за річчю або місцем вказується:

- конкретна адреса розташування житлового приміщення, підприємства, установи, організації, тощо;
- певна ділянка місцевості, межі якої в населеному пункті визначаються будинками, вулицями, тощо, поза його межами - шляхами сполучення, або іншими орієнтирами, які дозволяють беззаперечно ототожнити місцевість.

Річчю, за якою здійснюється спостереження, може бути будь-який матеріальний об'єкт, що знаходиться у публічно доступному місці і за яким можна здійснювати безперешкодний візуальний контроль, а також виключається можливість його прихованого переміщення (у кишені, валізі, авто тощо). До завдань також додаються довідки-меморандуми з додатковою інформацією, що сприятиме ефективному виконанню завдання та вибору оптимальних тактичних прийомів та режиму спостереження.

З метою недопущення створення умов для розголошення відомостей про факт та методи проведення спостереження у дорученні слідчого або завданні уповноваженого оперативного підрозділу з урахуванням питань, що підлягають з'ясуванню, встановлюється строки проведення, які не повинні перевищувати: візуальне спостереження за місцем або річчю до 15 діб. В залежності від цілей та конкретних завдань спостереження може проводитись у визначені дні або окремі проміжки часу, в рамках встановленого терміну.

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Виконання спеціального завдання щодо документування діяльності злочинної групи, незаконного озброєного формування, організованої групи чи злочинної організації здійснюється в рамках заведеної ОРС стосовно членів зазначеної групи, які готують учинення злочину, або на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, чи постанови прокурора за нерозкритим тяжким і особливо тяжким злочином відносно особи, яка ґрунтовно підозрюється в його учиненні, на термін, що не перевищує 6 місяців, та в разі необхідності може

бути продовжений відповідно до продовжених строків ведення ОРС чи продовжених строків досудового розслідування.

Означений захід здійснюється виключно у випадку, якщо в ході застосування інших оперативно-розшукових або пошукових заходів не здобуто інформації та доказів злочинної діяльності членів цієї групи, формування або їх вини в учиненні тяжкого і особливо тяжкого злочину, а також у випадку, якщо іншим способом одержати такі відомості неможливо.

Про необхідність проведення означеного ОРЗ відповідно до положень статті 272 КПК України **виноситься постанова про оперативне проникнення в злочинну групу та складається детальний план** проведення спеціальної операції оперативного підрозділу, які затверджуються Головою Національної поліції України, його першим або уповноваженим заступником, начальниками територіальних, міжрегіональних органів (підрозділів) Національної поліції України, їх першими заступниками, уповноваженими заступниками. Постанова про оперативне проникнення в злочинну групу (виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації), у межах діючої ОРС, може бути винесена уповноваженим прокурором із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу (упровадженого співробітника оперативного підрозділу).

У такій постанові, крім відомостей, передбачених ст. 251 КПК України, зазначається обґрунтування меж спеціального завдання та які спеціальні несправжні (імітаційних) засоби будуть використовуватися.

Винесенню постанови про виконання спеціального завдання особами, які не є співробітниками правоохоронного органу, має передувати укладення угоди про конфіденційне співробітництво між такою особою і правоохоронним органом і відповідне нерозголошення даних. У цій угоді мають бути перелічені права й обов'язки цієї особи і, зокрема, роз'яснення того, у якому випадку і за вчинення яких діянь ця особа підлягає кримінальній відповідальності.

Проникнення проводиться під легендою, яка виключає розшифрування належності поліцейського «під прикриттям» до оперативних підрозділів Національної поліції України, а в разі необхідності - з імітуванням обстановки злочину.

Контрольована поставка та контрольована і оперативна закупка

Контрольована поставка та контрольована і оперативна закупка товарів, предметів та матеріалів, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності проводиться в межах ОРС або кримінального провадження з метою виявлення та документування фактів готування або вчинення злочинів.

Проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки здійснюється згідно з положеннями пункту 2 частини 1 статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у порядку, визначеному законодавством України.

Контрольована поставка полягає в організації і здійсненні оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, ввезенням до України, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її території) товарів, предметів і матеріалів, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена КК України.

Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і фіксації факту готування та вчинення злочину, а також особи, яка його вчинила.

Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений законодавством, з метою викриття і документування факту готування та вчинення злочину, а також установлення особи, яка його вчинила.

Контрольована поставка та контрольована і оперативна закупка товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності проводиться з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь (постанова керівника (заступника) оперативного підрозділу, яка погоджується з уповноваженим прокурором).

Оперативна закупка – це оперативно-розшуковий захід, пов'язаний з уявним негласним придбанням, у тому числі безоплатно, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товарів, предметів та речовин, які перебувають у вільному обігу або обіг яких визначено чинним законодавством України, з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Переваги оперативної закупки над іншими оперативними заходами:

- відносна простота застосування;
- забезпеченість свідками процедури доказу вини обвинуваченого за матеріалами кримінального провадження;
- допустимість залучення для виконання закупки широкого кола суб'єктів (співробітників поліції, негласного апарату, окремих громадян за їх згодою);
- можливість використання закупки для документування злочинної

діяльності як роздрібних торговців, так і реалізаторів-оптовиків.

Завданнями оперативної закупки є такі:

- ✓ перевірка інформації про незаконний збут товарів, предметів та речовин;
- ✓ негайне затримання підозрюваного після отримання «покупцем товару»;
- ✓ з'ясування системи інфраструктури злочинності у сфері незаконного обігу та збуту товарів, предметів та речовин;
- ✓ встановлення та знешкодження системи незаконного постачання товарів, предметів та речовин, у тому числі обіг яких визначено чинним законодавством України;
- ✓ встановлення всього протиправного механізму незаконного постачання та збуту товарів, предметів та речовин, у тому числі обіг яких визначено чинним законодавством України, а також роздрібних розповсюджувачів;
- ✓ встановлення пунктів зберігання, виготовлення, переробки, упаковки та збуту товарів, предметів та речовин, обіг яких визначено чинним законодавством України;
- ✓ виявлення кубел розпусти, місць використання та вживання предметів поставки (товарів, предметів та речовин, обіг яких визначено чинним законодавством України), інших місць збору кримінально-злочинного елемента;
- ✓ вилучення коштів, що були предметом злочинної діяльності;
- ✓ забезпечення отримання доказів злочинної діяльності, тобто створення умов, за яких сліди вчинення злочину відображаються та закріплюються в кримінально-процесуальних законодавчих джерелах;
- ✓ встановлення контролю, оперативного нагляду за незаконною реалізацією товарів, предметів та речовин, забезпечення суспільної безпеки таких діянь.

Об'єкти та предмети оперативної закупки

Об'єкт оперативної закупки містить суспільні відносини, які складаються у сфері незаконного обігу всіх товарів, предметів і речовин, у тому числі обіг яких визначено чинним законодавством України. Предметом оперативної закупки можуть бути товари, речі і предмети, у тому числі обіг яких визначено чинним законодавством України, а саме:

- наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори;
- вогнепальна зброя, набої, вибухові речовини;
- культурні цінності, коштовне каміння, дорогоцінні метали, гроші,

валюта, матеріальні цінності;

- історичні документи різного змісту;
- предмети, товари та речовини, щодо обігу або реалізації яких встановлено певні державні вимоги: наявність ліцензії, акцизних марок, кодів та устаткування для виробництва контрафактної продукції;
- донорські органи;
- устаткування, лабораторне обладнання;
- транспортні засоби та запчастини до них;
- живий товар (особи, які вивозяться за кордон у сексуальне або інші види рабства);
- знаряддя злочину або устаткування для їх виготовлення;
- предмети, які заборонені для користування на режимних об'єктах та установах виконання покарань тощо.

Особами, стосовно яких використовується оперативна закупка, можуть бути:

- організовані злочинні групи дилерів по незаконному збуту товарів, предметів та речовин, у тому числі обіг яких визначено чинним законодавством України;
- оптові та роздрібні збувальники товарів, предметів та речовин, у тому числі обіг яких визначено чинним законодавством України, та сировини для їх виготовлення;
- інші особи, причетні до незаконних операцій з товарами, предметами та речовиною, у тому числі обіг яких визначено чинним законодавством України (заготівельники сировини, кур'єри і т. ін.).

Суб'єктами оперативної закупки можуть бути такі особи:

- гласні оперативні співробітники, які легендують свою приналежність до оперативних підрозділів;
- штатні негласні оперативні співробітники оперативних підрозділів правоохоронних органів, офіцери-нелегали;
- негласні співробітники оперативних підрозділів правоохоронних органів (агенти, довірені особи);
- гласні оперативні співробітники оперативних підрозділів правоохоронних органів, які короткочасно впроваджуються в злочинні групи для вирішення окремих оперативно-розшукових завдань;
- інші особи, які діють за дорученням правоохоронних органів.

Оперативна закупка товару проводиться у межах і в строки ведення оперативно-розшукових справ за наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин.

Матеріальною підставою для проведення оперативної закупки є факт

встановлення фактичних даних, що можуть свідчити про вчинення злочину, пов'язаного з обігом товару у будь-який спосіб, або наявність достатньої інформації, одержаної у встановленому законодавством порядку, про підготовлюваний злочин, пов'язаний з обігом товару, або осіб, які готують вчинення такого злочину.

Формальною підставою для проведення оперативної закупки товарів, предметів та речовин є **постанова**, винесена керівником (або його заступником згідно з розподілом функціональних обов'язків) оперативного підрозділу, яка погоджується з уповноваженим прокурором.

У випадках, коли проведення оперативної закупки проводиться на території декількох областей, регіонів, постанова погоджується прокурором того регіону, де порушено оперативно-розшукову справу, при цьому прокурори інших областей, на території обслуговування яких проводиться ця операція, про отриманий дозвіл тільки інформуються.

У постанові зазначаються:

- посада, звання, прізвище оперативного співробітника (співробітника), який її виносить;
- дата та підстави заведення оперативно-розшукової справи, її номер;
- підстави для проведення;
- правова кваліфікація злочину із зазначенням частини та статті Кримінального кодексу України, у зв'язку з попередженням чи припиненням готування, до якого здійснюється оперативно-розшукова діяльність;
- відомості про особу, стосовно якої або у зв'язку з протиправною діяльністю якої буде проводитися зазначений оперативно-розшуковий захід;
- загальна назва, кількість чи інші характеристики "товару", який підлягає закупці;
- розмір коштів, цінності, послуги, імітаційні засоби тощо, які будуть використані під час закупки;
- дані покупця.

Контрольована закупка— це здійснення операції купівлі-продажу з особою, що підозрюється у протиправній діяльності у сфері фінансової, господарчої, підприємницької діяльності (омана споживачів, незаконна торгівля, шахрайство і т. ін.) з метою документування факту готування та вчинення злочину та викриття особи, яка його вчинила.

Загальним завданням контрольної закупки є отримання інформації про можливу злочинну діяльність. Означену інформацію отримують встановленням якості та ціни товарів, їх походження та призначення, особливостей обігу.

Предметом контрольованої закупки можуть бути речі і предмети, що знаходяться у вільному обігу. Контрольована закупка здійснюється на підставі

рапорту співробітника оперативного підрозділу з обґрунтуванням необхідності її проведення і пропонованих витрат.

Суб'єкти контрольованої закупки. Контрольована закупка може бути проведена співробітниками оперативного підрозділу або будь-якою іншою особою, що діє за його дорученням, на підставі постанови прокурора.

Контрольована закупка проводиться на підприємствах торгівлі і громадського харчування з метою попередження і виявлення фактів обману споживачів.

Контрольована поставка – це оперативно-розшуковий захід, який здійснюється правоохоронними органами (суб'єктами ОРД та співробітниками митної служби), у тому числі у взаємодії з іншими державними органами, та полягає в забезпеченні переміщення (ввезення до України, вивезення за межі України чи переміщення через територію України транзитом) під контролем і оперативним наглядом правоохоронних органів товарів, предметів, речовин та інших об'єктів з метою виявлення протиправних дій, злочинів, установлення юридичних, фізичних осіб, причетних до їх здійснення.

Враховуючи, що контрольована поставка є оперативно-розшуковим заходом, який використовуються з метою протидії злочинній діяльності, а також її багатосуб'єктність (Національна поліція, СБУ, ДПСУ, зовнішня розвідка, військова розвідка, податкова поліція). **Завдання, що вона вирішує, можна поділити на певні групи: загальні, спеціальні та специфічні.**

Загальні(стратегічні):

- забезпечення прав і свобод людини;
- протидія загрозам національній безпеці України;
- підтримка національних інтересів і державної політики України в економічній, політичній, воєнній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку, захисту та охорони державного кордону;
- отримання інформації в інтересах безпеки суспільства і держави;
- попередження, виявлення, запобігання, припинення та розслідування злочинів;
- забезпечення режиму виконання кримінальних покарань та пенітенціарної безпеки;
- забезпечення кримінального судочинства.

Спеціальні (оперативні):

- виявлення причин та умов вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом засобів, речовин, предметів тощо;
- з'ясування системи інфраструктури злочинності;
- встановлення корумпованих осіб державної митної, прикордонної

служб, інших правоохоронних та державних органів, які сприяють незаконному переміщенню предметів, товарів і речовин;

- уможливлення використання отриманих даних у кримінальному судочинстві.

Специфічні (тактичні):

- встановлення та знешкодження каналів незаконного постачання товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб, а також каналів нелегальної міграції та торгівлі людьми;

- встановлення всього протиправного механізму переміщення товарів предметів та речовин, а також відправників і одержувачів предметів поставки;

- встановлення (з використанням контрольованих предметів) осіб, що готують або скоїли злочини;

- виявлення та вилучення предметів поставки, заміна їх частково або повністю легальним вантажем;

- вилучення коштів, що були предметом злочинної діяльності;

- забезпечення отримання доказів злочинної діяльності, тобто створення умов, при яких сліди вчинення злочину відображаються та закріплюються в кримінально-процесуальних законодавчих джерелах;

- встановлення пунктів зберігання, виготовлення, переробки, упаковки та збуту товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб;

- виявлення кубел розпусти, місць використання та вживання предметів поставки (товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб), засобів та інших місць збору кримінально-злочинного елемента.

Об'єкти та предмети контрольованої поставки

Важливе значення для усвідомлення сутності контрольованої поставки має об'єкт поставки. Об'єкт контрольованої поставки формувався протягом 20–30 років. Уперше в практиці діяльності правоохоронних підрозділів контрольована поставка була використана у сфері протидії незаконного обігу наркотичних засобів, на чому наголошувала Віденська Конвенція ООН по боротьбі з незаконним обігом наркотиків 1988 року. Це обумовило те, що об'єктом контрольованої поставки у 90-ті роки XX століття були суспільні відносини, що склалися у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. Після підписання 12 грудня 2000 року Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності були внесені зміни до чинного українського законодавства. Так, з урахуванням змін, ст. 8 п.2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» надає право оперативним підрозділам проводити поставку товарів, предметів та речовин, у

тому числі заборонених для обігу, з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь. Таким чином, **об'єкт контрольованої поставки було розповсюджено на суспільні відносини, які складаються у сфері обігу всіх товарів, предметів і речовин, якщо це пов'язано зі злочинною діяльністю.**

Вибір оптимальної тактичної моделі проведення контрольованої поставки залежить від її предметів. **Практика використання контрольованої поставки для вирішення завдань протидії злочинності дозволяє до її предметів віднести:**

- наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори;
- вогнепальну зброю, набої, вибухові речовини;
- культурні цінності, коштовне каміння, дорогоцінні метали, гроші, валюту, матеріальні цінності;
- документи різного змісту;
- предмети, товари та речовини, щодо обігу або реалізації яких встановлено певні державні вимоги: наявність ліцензії, контрольних марок, кодів та устаткування для виробництва контрафактної продукції;
- донорські органи;
- устаткування, лабораторне обладнання;
- транспортні засоби та запчастини до них;
- живий товар (особи, які вивозяться за кордон у сексуальне або інші види рабства);
- знаряддя злочину або устаткування для їх виготовлення;
- предмети, які заборонені для використання на режимних об'єктах та установах виконання покарань тощо.

Всі предмети контрольованої поставки можна умовно класифікувати на певні групи.

Залежно від режиму обігу:

- предмети і речовини, вільний обіг і реалізація яких обмежені або заборонені;
- предмети та інші фізичні об'єкти, контроль за якими дозволить вирішити завдання ліквідації каналів незаконного постачання та нейтралізації злочинної діяльності;
- предмети, товари та речовини, щодо обігу або реалізації яких встановлені певні державні вимоги: наявність ліцензії, контрольних марок, кодів та ін. (сильнодіючі лікарські препарати, донорські органи).

Залежно від ступеня ставлення до злочинної діяльності:

- засоби і знаряддя вчинення та маскування злочинів;
- устаткування для виготовлення знарядь злочинів та предметів і речовин, у тому числі вільний обіг яких обмежений;

- предмети, які придбані за рахунок незаконного бізнесу;
- предмети, які мають на собі сліди скоєння злочину, та ін.

Суб'єкти контрольованої поставки

Практика використання контрольованої поставки показує, що її суб'єкти можна поділити на такі групи:

Суб'єкти-організатори контрольованої поставки

- оперативні співробітники оперативних підрозділів.

Суб'єкти-учасники контрольованої поставки

- штатні негласні оперативні співробітники основних та допоміжних оперативних підрозділів правоохоронних органів;
- негласні співробітники оперативних підрозділів правоохоронних органів (агенти, довірені особи, утримувачі конспіративних квартир, інформатори);
- гласні оперативні співробітники оперативних підрозділів правоохоронних органів, які короткочасно впроваджуються у злочинні групи для вирішення окремих оперативно-розшукових завдань;
- особи, поінформовані про протиправний характер переміщення контрольованих предметів і усвідомлюють це;
- особи, не поінформовані про протиправний характер переміщення, використані злочинцями «в темну».

Види контрольованої поставки.

Організація конкретної контрольованої поставки залежить від суб'єктів організаторів та учасників, способу спостереження та контролю «контрольованого предмета», наявності супровідних осіб, використання оперативно-технічних засобів і т. ін. Означене дозволяє поділити контрольовану поставку на такі види:

Залежно від виду переміщення «контрольованого предмета»

- зі спостереженням за вантажними перевезеннями (на залізничному, морському, річковому, автомобільному, авіаційному транспорті, в тому числі у схованках);
- зі спостереженням за поштовими відправленнями (листи, бандеролі, посилки, у тому числі і на підставні адреси), а також за багажем і вантажами, що переміщуються в супроводі кур'єрів або під виглядом інших предметів або товарів.

Залежно від обраної тактики спостереження за предметом поставки

- звичайні, під час проведення яких виявлені предмети не вилучаються до закінчення оперативно-розшукової операції;
- «чисті», коли з метою зменшення ризику втрати контрольованого предмета, або виходячи з вимог безпеки, на початковому етапі операції роблять його повне або часткове вилучення з підміною на муляж «комбінована

поставка».

Слід зазначити, що предмети, які становлять підвищену небезпеку для здоров'я людей, навколишнього середовища, співробітників та можуть отруїти навколишнє середовище, підлягають безумовній заміні. В той же час проведення «чистих» поставок дає більше можливостей для маневру та забезпечує конспіративність операції.

Залежно від місця розташування вихідних та кінцевих пунктів переміщення: зовнішні; внутрішні; транзитні.

За територіальними ознаками:

- не пов'язані з перетином державного кордону України;
- пов'язані з вивезенням з України;
- пов'язані із ввезенням в Україну;
- пов'язані з транзитним переміщенням через територію України.

За способом контролювання предмета поставки власником вантажу:

– **супроводжувані**, тобто контрольований правоохоронними органами предмет знаходиться серед речей, у вантажі або багажі, що вирушив разом із власником або іншою особою, або безпосередньо у відкритому їхньому супроводі (кур'єрське переміщення – контроль здійснюється з використанням візуального спостереження співробітниками оперативної служби);

– **несупроводжувані**, коли контрольовані предмети знаходяться у вантажі, багажі або поштовому відправленні, який не супроводжується (вантажне – контейнерне переміщення).

Залежно від засобу переміщення контрольованих предметів:

- у контейнерах, спеціальних резервуарах, в окремому багажі;
- в особистих речах;
- з використанням природних порожнин людини або тварин;
- у поштових відправленнях;
- з використанням інших засобів.

Залежно від способу спостереження за переміщенням об'єкта поставки:

- візуальне;
- оптико-електронне спостереження;
- з використанням сигнальних, радіоелектронних пристроїв;
- з використанням телекомунікативних та супутникових мереж.

Таким чином, контрольована поставка є комплексним складним оперативно-розшуковим заходом, який потребує у кожному випадку ретельного визначення організаційно-тактичної моделі її проведення.

3. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ЗАХОДИ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ ТА ПРОВОДЯТЬСЯ ЗА ЗАВДАННЯМ ПІДРОЗДІЛУ - ІНІЦІАТОРА:

1. Візуальне спостереження за особою.
2. Аудіо - контроль особи.
3. Негласне зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж – різновид втручання в приватне спілкування, яке здійснюється шляхом:
 - контролю за телефонними розмовами;
 - зняття інформації з каналів зв'язку.
4. Огляд кореспонденції;
5. Негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.
6. Відео - контроль осіб.
7. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.
8. Зняття інформації з електронних інформаційних мереж (систем).
9. Аудіо - контроль місця.
10. Відео - контроль місця.

Візуальне спостереження за особою.

Візуальне спостереження за особою (далі - ВСО) - це оперативно-розшуковий захід, який проводиться на підставі ухвали слідчого судді та який полягає в збиранні фактичних даних, необхідних для протидії злочинності шляхом прихованого стеження за встановленою (відомою) фізичною особою в публічно доступних місцях, у тому числі із застосуванням оперативно-технічних засобів, для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності в межах ОРС або виконання доручення слідчого, прокурора щодо проведення НСРД під час досудового розслідування в кримінальному провадженні.

Візуальне спостереження за особою (ВСО) проводиться для пошуку, фіксації та перевірки відомостей про особу, її поведінку та тих осіб, з ким ця особа контактує.

Крім того, ВСО може проводитись для:

- забезпечення безпеки співробітників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб;
- забезпечення безпеки під час проведення інших ОРЗ або НСРД передбачених статтями 267, 271, 272 та 274 КПК України, а саме: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; контроль за вчиненням злочину (у формі контрольованого постачання, оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності

організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

Про необхідність проведення ВСО в межах ОРС співробітник оперативного підрозділу доповідає відповідному керівникові **рапортом**, у якому зазначає відомості про особу, відносно якої планується проведення заходу, дату та мету заведення зазначеної справи, стислий зміст одержаної оперативної чи іншої інформації, час, місце і термін проведення заходу.

Указаний рапорт, з резолюцією керівника, долучається до матеріалів відповідної ОРС.

За матеріалами ОРС або на виконання доручення слідчого, прокурора під час досудового розслідування оперативний співробітник, за рішенням суду, може проводити ВСО самостійно, або залучити до його проведення співробітників ПОС, на підставі завдання, у якому він виступає як ініціатор, а підрозділ оперативної служби як підрозділ-виконавець. Ініціатором завдання може бути виключно оперативний співробітник у провадженні якого знаходиться ОРС, або на якого *керівництвом підрозділу-ініціатора* покладено виконання доручення слідчого, прокурора.

Бланки завдань на проведення візуального спостереження (оперативної установки) є документами суворої звітності. Бланки завдань зберігаються в ПОС і видаються уповноваженим співробітникам оперативних підрозділів Національної поліції поліції України за правилами, установленими законодавством. Забороняється змінювати форму і зміст бланку завдань, установлених Інструкцією.

Крім відомостей, необхідних для успішного виконання завдання, ініціатору в бланку обов'язково необхідно визначити:

- дату та час початку заходів;
- основну та кінцеву мету проведення візуального спостереження; режим проведення спостереження;
- територіальні межі проведення візуального спостереження та порядок здійснення супроводження в разі залишення особою, території юрисдикції підрозділу-виконавця (супроводження за маршрутом співробітниками підрозділу- виконавця або поетапно співробітниками територіальних ПОС);
- періодичність направлення зведень до підрозділу-ініціатора; події, про які необхідно терміново інформувати, та спосіб, яким буде здійснюватися передавання інформації до ініціатора;
- перелік посадових осіб з числа своїх безпосередніх керівників, яким буде дозволено отримувати у ПОС інформацію про хід ВСО;

•які слідчі (розшукові) дії та/або оперативно-розшукові заходи проводяться (проводились), відносно осіб ВСО.

До завдань обов'язково додаються:

- другі примірники ухвал слідчого судді;
- довідки-меморандуми, у яких міститься інформація в обсязі, необхідному для успішного виконання завдання;
- фотографії належної якості та/або інші матеріали, які дозволяють провести безпомилкове впізнання особи, відносно якої планується проведення візуального спостереження;
- носії інформації зареєстровані в підрозділі-ініціаторі.

У разі відсутності матеріалів, необхідних для впізнання особи за фотографією або їх неналежної якості, ініціатор завдання зобов'язаний визначити місце початку спостереження та організувати впізнання особи ВСО, у такий спосіб, який би забезпечував високий ступінь конспірації заходів.

Завдання на візуальне спостереження підписують оперативний співробітник, у провадженні якого перебуває ОРС, та начальник оперативного підрозділу - ініціатора або в разі відсутності останнього, посадовці які виконують обов'язки та які уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Для виключення порушень у оформленні завдань та погодження можливості досягнення кінцевої мети заходу, методами які у своїй діяльності використовує ПОС, ініціатор завдання зобов'язаний здійснити погодження проведення візуального спостереження з начальником підрозділу оперативної служби, а в разі його відсутності, особою, яка виконує його обов'язки.

Після погодження завдання затверджує керівник органу поліції, у складі якого знаходяться відповідні підрозділи оперативної служби.

Підрозділи оперативної служби розпочинають спостереження в дні та години, зазначені в завданні, з урахуванням часу, необхідного для проведення заходів з підготовки візуального спостереження.

Підготовка візуального спостереження, яке проводиться оперативною службою, включає в себе: вивчення місця проведення заходів; впізнання особи; добір спеціальних технічних засобів для спостереження; добір тактики та корегування часу проведення заходів; планування. За необхідності, підготовка ВСО може тривати час, необхідний для якісного виконання заходу, але не менше однієї доби до початку спостереження.

У виключних випадках дозволяється проведення візуального спостереження без підготовки - у терміновому порядку.

Візуальне спостереження ПОС може бути розпочато, у терміновому порядку, до надходження завдання, за усною вказівкою керівника органу

поліції, уповноваженого на його затвердження, за умови наявності в підрозділі-ініціаторі всіх необхідних дозвільних документів (доручення, ухвали, постанови) та особистого ознайомлення з ними начальника ПОС, а в разі його відсутності, особою, яка виконує його обов'язки.

Упродовж наступних 24 годин, з моменту початку спостереження, у терміновому порядку, оперативний співробітник підрозділу-ініціатора зобов'язаний оформити, погодити, надати на затвердження та направити до ПОС відповідне завдання з позначкою «Терміново».

У разі ненадходження завдання до ПОС, упродовж зазначеного вище терміну візуальне спостереження повинно бути негайно припинено, про що повідомлено керівника органу, за вказівкою якого воно було розпочато.

Для проведення візуального спостереження за межами територіальної юрисдикції підрозділу-ініціатора оперативний співробітник оформлює завдання, яке разом з необхідними додатками поштою передається до ПОС органу поліції, на території якого планується проводити заходи або до ПОС іншого територіального органу поліції, співробітники якого можуть бути відряджені для проведення візуального спостереження.

У разі неможливості проведення візуального спостереження за завданням іншого органу (підрозділу) Національної поліції України, керівник ПОС, до якого надійшло таке завдання, зобов'язаний невідкладно повідомити керівника підрозділу-ініціатора про настання обставин, які унеможливають проведення візуального спостереження, повернути до підрозділу-ініціатора дозвільні документи (ухвали) та електронні носії, завдання та довідки-меморандуми поверненню не підлягають.

У разі необхідності невідкладного проведення візуального спостереження за межами територіальної юрисдикції підрозділу-ініціатора, оперативний співробітник відповідним чином оформлює завдання та направляє шифротелеграму (далі - ШТ) до територіального органу Національної поліції України, де планується проведення заходу. У ШТ містяться відомості, необхідні для успішного проведення візуального спостереження та повідомлення про направлення завдання та необхідних додатків поштою.

Візуальне спостереження за особою та/або невстановленими (невідомими) особами з числа тих, з ким ця особа контактувала, та які під час спостереження залишили територію юрисдикції ПОС, проводиться на підставі ШТ, які направляються керівником підрозділу-ініціатора, до всіх територіальних органів поліції, через територію яких особа переміщується транзитом і до кінцевого пункту призначення. До змісту ШТ включаються відомості про основний підрозділ-виконавець ПОС та всі відомості необхідні для успішного

проведення спостереження, у обсязі, який міститься в завданні. На підставі ШТ керівник територіального ПОС, протягом доби, оформлює завдання на проведення візуального спостереження, долучає довідку до ШТ та надає для затвердження керівнику територіального органу поліції.

Оперативні співробітники підрозділу-ініціатора та керівники, які затвердили (підписали) завдання на проведення візуального спостереження за особою несуть відповідальність за доцільність, умотивованість та законність застосування можливостей ПОС згідно із законодавством.

Під час виконання завдання співробітниками оперативної служби ініціатор повинен:

- сприяти співробітникам ПОС у вирішенні питання щодо здійснення впізнання особи ВСО;

- своєчасно надавати співробітникам ПОС заново одержані відомості, що мають значення для роботи, та інформувати їх про виникнення підозри в осіб ВСО та їх контактів щодо можливого проведення відносно них негласних заходів;

- надавати необхідну допомогу співробітникам ПОС у встановленні виявлених контактів під час ВСО;

- терміново інформувати ПОС, у разі отримання даних, про шляхи майбутнього пересування об'єкта, місць і часу його зустрічей з особами, які цікавлять ініціатора, підготовку або вчинення злочинних дій та про інші факти, що можуть вплинути на якість виконання роботи та безпеку співробітників оперативної служби і конспіративність заходів, які вони проводять;

- забезпечувати своєчасність і погодженість спільних дій для виявлення й фіксації протиправної діяльності осіб, відносно яких проводяться заходи;

- організувати затримання таким чином, щоб не викликати в затриманого підозри, що за ним проводилось спостереження.

На стадії виконання завдання співробітники та посадові особи ПОС, які проводять спостереження та на яких покладено функцію здійснення взаємодії з оперативними підрозділами, зобов'язані:

- відповідно до дозволу, наданого в ухвалі суду, та мети, яка міститься в постанові слідчого, прокурора, з використанням фотографування та відеозапису проводити фіксацію, у публічно доступних місцях, дій осіб, відносно яких проводиться ВСО, та їх контактів. Перешкодою для проведення фіксації можуть бути обмежені технічні можливості ПОС та несприятливі умови конспірації, що створюють загрозу розкриттю співробітників ПОС та заходу в цілому;

- у визначений спосіб та на вимогу інформувати ініціатора або визначених у завданні посадових осіб про хід ВСО, погоджувати та здійснювати корегування завдань спостереження;

- у разі настання під час ВСО визначеної ініціатором події або інших надзвичайних подій, які можуть вплинути на подальше проведення заходу, у спосіб зазначений у завданні негайно інформувати ініціатора та діяти за його вказівками з дотриманням вимог чинних нормативно-правових актів;

- з періодичністю, визначеною ініціатором у завданні, та в терміни, закріплені у законодавстві, підготувати та направити до підрозділу-ініціатора зведення ВСО з відповідними додатками;

- невідкладно та з урахуванням часу, необхідного для прийняття відповідних управлінських рішень, але не пізніше ніж за десять діб до закінчення терміну дозволу на проведення ВС, повідомити керівника підрозділу-ініціатора про настання обставин, які унеможливають проведення візуального спостереження (відсутність особи ВСО у країні або її смерть; відсутність можливості провести впізнання особи або визначити її місце перебування; виникнення дефіциту ресурсів персоналу ПОС, необхідних для виконання завдання, у зв'язку з необхідністю проведення значної кількості заходів, які відповідно до наданих дозволів збігаються в часі; або інші подібні фактори);

- після закінчення заходу повернути до підрозділу-ініціатора ухвали, постанови та доручення, що надійшли разом із завданням.

Передача інформації про хід ВСО незахищеними каналами зв'язку дозволяється тільки у виключних випадках (загроза життю та здоров'ю громадян, поліцейських, інформування про події тяжких та особливо тяжких злочинів інші подібні факти) та за умови вжиття необхідних заходів для збереження в таємниці змісту розмов (використання цифрового шифрування або умовного кодування виразів).

Співробітникам ПОС забороняється повідомляти ініціатору про наявність в їхньому підрозділі інформації, отриманої від інших ініціаторів.

У разі одночасного надходження до ПОС декількох завдань на візуальне спостереження за однією і тією ж особою від різних ініціаторів та/або підрозділів інформація доповідається керівнику оперативного підрозділу Національної поліції України або територіального органу поліції для прийняття рішення про доцільність та/або черговість проведення заходів щодо кожного завдання.

Завдання на проведення ПОС ВСО не повинно перевищувати терміну, визначеного в ухвалі слідчого судді.

Законодавець визначив особливу процедуру отримання ухвали слідчого

судді на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини (далі – дозвіл). Зокрема, на негласне проникнення до житла чи іншого володіння особи, застосування технічних засобів добування інформації, зняття її з каналів зв'язку, установлення контролю за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією особи, а також використання інформації, добутої під час здійснення заходів (далі – інформація). Разом із завданням до ОТП надається примірник ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення ОТЗ або, у разі проведення ОТЗ установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу за невідкладністю, відповідна постанова (далі – дозвіл), який повертається підрозділу-ініціатору заходів.

Зазначений порядок застосовується в разі, коли іншого не передбачено законом, і не регулює питання здійснення правосуддя. Отримання дозволу та використання інформації здійснюються відповідно до вимог режиму секретності. Для отримання дозволу керівник підрозділу, у провадженні якого перебуває оперативно-розшукова справа, або його заступник вносить на розгляд суду клопотання про отримання дозволу, погоджене у визначених законом випадках прокурором. Клопотання керівника органу, відповідного оперативного підрозділу або його заступника, уповноваженого на здійснення оперативно-розшукової діяльності, розглядається відповідно до вимог статті 248 КПК України.

У клопотанні зазначаються такі відомості:

- гриф секретності, дата та реєстраційний номер;
- найменування суду, до якого вноситься подання;
- найменування підрозділу, який вносить подання, і підрозділу, співробітники якого залучаються до здійснення заходу;
- вид, категорія, номер ОРС, дата її заведення та підстави, відповідно до вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;
- вид заходу, строки та місце його здійснення (житло чи інше володіння особи, інші приміщення, земельна ділянка, транспортний засіб тощо);
- обґрунтування необхідності проведення заходу та неможливості отримання фактичних даних про протиправні діяння особи, відповідальність за які передбачена КК України, в інший спосіб;
- установчі дані про особу, стосовно якої передбачається здійснення заходу, місце проживання чи тимчасового перебування такої особи, а також, залежно від виду заходу, абонентські номери споживача телекомунікаційних послуг і міжнародний ідентифікатор мобільного обладнання;
- інші відомості, що можуть мати значення для суду, відповідно до положень частини 2 статті 248 КПК України.

Клопотання складається у двох примірниках і підписується керівником

органу, підрозділу, у провадженні якого перебуває справа, або його заступником та погоджується з прокурором, який здійснює нагляд за дотриманням закону органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність. У разі проведення заходу стосовно кількох осіб клопотання складається на кожну особу.

Перший примірник клопотання з гербовою печаткою органу, у складі якого діє підрозділ, реєструється в журналі обліку підготовлених документів відповідного режимно-секретного органу (далі – РСО) без розкриття відомостей про особу та доставляється в суд з дотриманням вимог режиму секретності.

Другий примірник додається до оперативно-розшукової справи. Якщо слідчий суддя відмовив у видачі дозволу, ухвала про відмову в наданні дозволу також долучається до такої справи.

Розгляд клопотань про необхідність проведення оперативно-розшукових заходів, який віднесений до повноважень слідчого судді, здійснюється головою чи за його визначенням іншим суддею Апеляційного суду, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя за місцем провадження оперативно-розшукової справи.

Постанова суду про відмову у видачі дозволу на здійснення заходу не позбавляє підрозділ права на повторне звернення до суду за наявності додаткових обґрунтованих підстав.

У разі надходження до провадження суду клопотання, яке не було погоджено з прокурором, слідчий суддя має відмовити у його розгляді, про що виноситься вмотивована постанова. Така відмова не перешкоджає повторному зверненню до суду з того ж питання після погодження подання з прокурором.

Вирішуючи питання про прийняття до розгляду подань про дачу дозволу на тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина, передбачених статтями 30, 31, 32 Конституції України, під час проведення оперативно-розшукової діяльності слідчі судді зобов'язані вимагати, щоб ці подання відповідали вимогам закону.

Зокрема, у клопотанні керівника оперативного підрозділу або його заступника про негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, застосування інших технічних засобів одержання інформації треба зазначати: ким і коли заведено оперативно-розшукову справу, її номер; особу, стосовно якої пропонується здійснити

відповідні заходи, із зазначенням усіх можливих даних про неї; підстави здійснення оперативно-розшукової діяльності, ознаки злочину, зазначені у постанові про заведення справи, та статті (частини статті) Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України.

У клопотанні робиться посилання на відповідні положення законів України, якими визначено підстави застосування заходів, формулюється мета, із якою пропонується їх здійснити, обґрунтовуються терміни їх застосування та неможливість одержати інформацію іншим способом, указується орган чи особа, яка здійснюватиме заходи. Також зазначається, які саме заходи пропонується здійснити, спосіб їх здійснення, об'єкт здійснення заходів з конкретними характеристиками (номер каналу зв'язку, його вид, адреса житла чи іншого володіння особи, умотивовані дані про їх належність особі та дані про те, що особа може користуватися ними, тощо).

При цьому слід враховувати, що суди не мають права надавати дозволи на проведення оперативно-розшукових заходів, якими тимчасово обмежуються конституційні права і свободи людини й громадянина, якщо стосовно особи не заведено оперативно-розшукову справу чи немає даних, які б свідчили, що отримати інформацію в інший спосіб неможливо.

Розглядаючи клопотання про тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина, слідчий суддя перевіряє, чи відображені в ньому всі необхідні дані для їх розгляду, чи підписане воно уповноваженою службовою особою і чи погоджене у визначених законом випадках з прокурором, вивчає матеріали оперативно-розшукової або кримінальної справи, за необхідності вислуховує суб'єкта внесення подання та виносить умотивовану постанову про задоволення подання або відмову в такому задоволенні.

Обсяги надання матеріалів справи визначаються суддею. Невиконання законних вимог судді може бути підставою для відмови в задоволенні подання. При розгляді подань суди повинні звертати особливу увагу на строки, протягом яких планується обмежити права людини. У будь-якому разі ці строки не можуть перевищувати строки ведення конкретної оперативно-розшукової справи (ст. 9-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

Слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення оперативно-технічного заходу, якщо представник оперативного підрозділу доведе наявність достатніх підстав вважати, що:

- 1) злочин, у підготовці якого підозрюється розроблюваний, відповідної тяжкості;**
- 2) під час проведення заходу можуть бути отримані дані підготовки**

злочину або його вчинення, які самостійно або в сукупності з іншими даними можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин підготовки злочину, встановлення осіб, які готують або вчинили злочин.

Свої особливості має процедура отримання ухвали слідчого судді на накладення арешту на кореспонденцію, її огляд, який проводиться в разі наявності достатніх підстав вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості, які мають значення для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності.

Указаний оперативно-розшуковий захід проводиться в декілька етапів: негласний відбір поштової кореспонденції; накладення арешту на кореспонденцію; негласний огляд кореспонденції; негласна виїмка кореспонденції.

Негласний відбір поштової кореспонденції на міжнародних та внутрішніх поштових каналах, відбір відправлень за прізвищами, адресами відправників та адресатів, почерком та відбитками друкарських пристроїв, що належать конкретним особам, здійснюється з метою виявлення і закриття каналів контрабанди, недопущення вивезення за межі України матеріалів або виробів, що становлять державну таємницю, історичну або культурну цінність, виявлення прихованих повідомлень про кримінальні правопорушення та іншої інформації, що становить оперативний інтерес.

Накладення арешту на кореспонденцію полягає в забороні на підставі ухвали слідчого судді установам зв'язку без відома особи, яка відправила кореспонденцію, вручення адресату цієї кореспонденції.

Негласний огляд кореспонденції здійснюється в установі зв'язку за участю представника цієї установи, а за необхідності – за участю спеціаліста. У разі виявлення в кореспонденції речей, речовин, документів, що становлять оперативний інтерес, оперативний співробітник у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює виїмку цієї кореспонденції або знімає з неї копію чи отримує певні зразки. У разі необхідності кореспонденція, щодо якої проводиться захід, може маркуватися (спеціальні позначки, написи, засоби технічного контролю).

Окремий порядок проведення та надання дозволу на проведення заходу має отримання в інтересах оперативно-розшукової діяльності інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про конкретного абонента, зв'язок, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо (трафік) та з урахуванням місця вчинення злочину, прилеглої території та маршруту можливого руху особи (моніторинг)

здійснюється відповідно до вимог глави 15 КПК України за ухвалою слідчого судді.

У разі наявності технічної можливості, зазначена вище інформація може надаватися оперативно-технічним підрозділам на підставі ухвали слідчого судді.

До оперативно-технічних підрозділів разом з ухвалою слідчого судді, яка в подальшому, після звірення, повертається підрозділу-ініціатору, надається запит щодо надання інформації про зв'язок мобільних терміналів рухомого (мобільного) зв'язку та на отримання інформації про зв'язок з урахуванням місця вчинення злочину, прилеглої території та маршруту можливого руху особи (моніторинг).

Відповідальність за достовірність викладених у запиті даних несе співробітник, який його готує, та керівник підрозділу-ініціатора.

Облік запитів у ПОТЗ здійснюється у журналі реєстрації запитів про з'єднання мобільних терміналів рухомого (мобільного) зв'язку.

За результатами використання зазначеної інформації в місячний строк до оперативно-технічних підрозділів надається довідка-відгук про результати використання інформації про з'єднання мобільних терміналів рухомого (мобільного) зв'язку.

При підготовці зазначених вище документів, залежновід інформації, яка в них викладена, надається відповідний гриф обмеження доступу.

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи шляхом негласного проникнення в них з метою виявлення та фіксації слідів тяжкого або особливо тяжкого злочину, документів та інших предметів, що можуть стати доказами підготовки або вчинення такого злочину. Указаний оперативно-розшуковий (оперативно-технічний) захід, пов'язаний з оперативним (таємним) проникненням до приміщення, транспортних засобів, земельних ділянок або інших споруд, що є власністю особи, з метою одержання оперативної інформації, виявлення слідів злочину, засобів його вчинення, інших предметів, речовин і документів, які мають відношення до вчинення злочину, та ознайомлення з ними, встановлення технічного обладнання для аудіо-, відеоконтролю та вирішення інших завдань оперативно-розшукової діяльності.

Підставою проведення заходу є ухвала слідчого судді, постановлена в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК України, за погодженням з прокурором клопотанням керівника органу, відповідного оперативного підрозділу.

Отримавши відповідний дозвіл, оперативний підрозділ готує завдання встановленого зразка, яке направляє до ОТП для виконання.

Також складовою формальної підстави для здійснення ОТЗ є завдання підрозділів-ініціаторів (суб'єктів оперативно-розшукової діяльності), які оформлюються на відповідних бланках установленної форми та окремо на кожен вид ОТЗ. В одному завданні дозволяється зазначати декілька ідентифікаційних ознак, за якими отримуватиметься інформація під час проведення ОТЗ.

Завдання оформлюється в одному примірнику на кожен вид ОТЗ та об'єкт контролю, заповнюється особисто ініціатором здійснення заходу (установчі дані, місце здійснення заходу та додаткові ознаки – друкованими літерами). Заповнення усіх граф бланка є обов'язковим.

Завдання на здійснення прослуховування телефонних розмов оформлюється окремо на кожен абонентський номер або IMEI із зазначенням оператора телекомунікації, адреси електронної пошти, іншої ознаки, яка ідентифікує кінцеве обладнання тощо.

У завданні на здійснення ОТЗ установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу обов'язково вказується IMEI та абонентський номер мобільного телефону.

Співробітники підрозділів оперативної служби оформлюють завдання на здійснення ОТЗ - установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, з урахуванням матеріалів ОРС, за якими вони здійснюють оперативно-розшукові заходи.

У завданні на проведення заходу вказуються: гриф секретності; посада, спеціальне звання, прізвище та підпис посадової особи НП України (начальник ГУНП України або його уповноважені заступники); вид заходу, термін, місце його проведення (місце роботи, проживання, тимчасового перебування особи, стосовно якої проводиться захід) та інші ознаки (номер телефону, адреса електронної скриньки, ознаки, які ідентифікують кінцеве обладнання, MSISDN, IMEI, IMSI тощо); основні відомості про об'єкт контролю; підстави для проведення заходу відповідно до законодавства; прізвище, ім'я, по батькові слідчого судді, який надав дозвіл на негласне отримання інформації або на негласне встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, дата, реєстраційний номер, зміст і термін дії дозволу; вид і номер оперативно-розшукової справи, кримінально-правова кваліфікація діяння за Кримінальним кодексом України; спеціальне звання, прізвище співробітника прокуратури, що погодив постанову; перелік відомостей, які підлягають оперативно-технічному документуванню; інші відомості, що можуть сприяти досягненню мети ОТЗ; посада, звання, прізвище та контактні телефони співробітника підрозділу-ініціатора, який має право отримувати відомості та/або матеріали ОТЗ; посада, звання, прізвище та підпис керівника підрозділу-ініціатора; дані співробітника, який веде оперативно-розшукову справу, у межах якої проводитиметься захід.

При оформленні завдань на проведення ОТЗ стосовно невстановлених осіб у відповідних графах пишеться слово «невідомо». Бланки завдань є документами суворой звітності, які виготовляються друкарським способом у друкарні НПУ України.

У разі виявлення невідповідності ідентифікаційних ознак, а також порушень вимог щодо оформлення завдання або заявки вони разом з письмовим поясненням повертаються ініціаторові без виконання. Посадові особи Національної поліції, які підписали завдання або заявку, несуть відповідальність за достовірність викладених у них даних згідно з чинним законодавством.

У разі необхідності подальшого проведення заходу оформлюється нове завдання або заявка з позначкою «Продовження» на строк, який не повинен перевищувати терміну дії наданого дозволу.

Термін дії дозволу починається з дати його надання, якщо іншого в дозволі не вказано. Обчислення терміну дії завдання на проведення ОТЗ починається з дати застосування технічних засобів.

Виготовлення заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів (речей, документів, речовин) – це захід, пов'язаний з негласним додаванням чи нанесенням на предмети або речовини спеціально виготовлених засобів, у тому числі хімічних та технічних, з метою відстеження руху промаркованих предметів та речовин, їх слідів та з'ясування інших обставин, що мають значення для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії наркозлочинності.

У оперативно-службовій діяльності широко застосовуються спеціальні хімічні речовини: барвні речовини, люмінофори, індикатори. Вони використовуються для нанесення міток на об'єкти, які можуть бути знаряддям або предметом злочину (предмети та вантаж з наркотиками, прекурсорами або лабораторним обладнанням). Ці об'єкти згодом можна виявити, а при вилученні довести їхню тотожність зразкам. Таким способом установлюють замасковані способи підготовки та маскуванню злочинів та контролюють збіт та поставку наркомисних речовин. Все це сприяє своєчасному і повному викриттю фактів підготовки злочинів.

Тактика оперативного маркування предметів і речовин *спеціальними хімічними речовинами* визначається їх видом. Барвники та запахові препарати використовують в хімічних пастках, оснащують предмети, що можуть стати об'єктом крадіжки (місця зберігання наркотиків тощо). При контакті злочинця з хімічною пасткою спрацьовує спеціальний піротехнічний чи механічний розпилювач, забарвлюючи його обличчя, руки та одяг хімічною речовиною яскравого кольору, яку надзвичайно важко видалити. Пошук злочинця ведеться

за забарвленням. При затриманні підозрюваного, якому все ж таки вдалося позбутися барвника, його причетність до злочину може бути встановлена за мікрослідами спеціальної хімічної речовини на його тілі та одязі. Для негласного позначення предметів, шлях пересування яких планується відслідкувати оперативним шляхом, застосовують люмінофори (речовини, які світяться при їх опромінюванні ультрафіолетовим світлом) та індикатори (речовини, які міняють свій колір при контакті з речовиною-проявником). Невидимий розчин люмінофору або індикатора наносять на предмети, які становлять оперативний інтерес з метою відслідкувати їх переміщення в ході контрольованої поставки, або ж на лікарські наркотикомисні засоби, гроші, які мають бути використані при оперативній закупівлі чи врученні наркоділеру в ході спеціального слідчого експерименту тощо. Невидимі позначки, виконуючи функцію ідентифікації предмета злочину, згодом можуть бути використані як докази у кримінальному судочинстві.

Предметами маркування спеціальними хімічними речовинами можуть бути грошові купюри, що призначені для використання в оплаті партії предметів закупівлі наркотиків, психотропних речовин та прекурсорів. Помітка грошових коштів та їх передача «покупцеві» здійснюється ініціатором розробки або керівником оперативного підрозділу й проводиться уприсутності двох оперативних співробітників. Цими ж співробітниками здійснюється огляд покупця, видача йому помічених грошових коштів, про що складається акт огляду покупця, де перераховуються всі речі та предмети, наявні в нього, зазначаються серії і номери виданих йому для закупівлі купюр, їх номінали та загальна сума, а також відображаються відомості щодо спеціальних хімічних речовин, якими помічені гроші. В акті також зазначається, з якою метою видані гроші, де і в кого планується провести оперативну закупівлю.

За необхідності отримання додаткової доказової інформації, покупцеві можуть бути видані спеціальні технічні засоби для фіксації розмов зі збувальником (у такому разі про це теж зазначається в акті огляду покупця).

Окрім маркування грошей фарбуючими та люмінофорними речовинами, можуть здійснюватися позначки радіоізотопами засобу «Бумеранг» різних предметів та коштовностей.

В оперативній практиці правоохоронних органів використовується препарат на жировій основі СП-80мс, запах якого невідчутний для людини, але добре відчувається собаками і здатний у декілька разів збільшити час «життя» запахового сліду. Препарат застосовують у хімічних пастках на об'єктах, де зберігаються матеріальні цінності. Зловмисник, потрапляючи у хімічну пастку, забруднює підшви взуття пахучою речовиною, яку залишає на всьому шляху

свого пересування, що дозволяє надійно визначити напрям його руху і організувати переслідування.

Документальне оформлення відомостей, отриманих в результаті застосування засобів оперативної техніки, оперативний співробітник здійснює *довідкою* чи *рапортом* із зазначенням місця, часу, умов проведення заходу, отриманої інформації і описанням носія, на якому вона міститься. У довідці (рапорті) зазначають кількість відзнятих кадрів або час відео - чи звукозапису. Якщо оперативно-розшуковий захід здійснено співробітниками оперативно-технічного підрозділу, за його результатами вони складають *зведення*, яке разом з отриманими матеріалами видають під розписку особисто співробітникові оперативного підрозділу-ініціатора заходу. Зведення і матеріали не можуть прилучатися до кримінальних проваджень та оперативно-розшукових справ і підлягають поверненню їх до оперативно-технічного підрозділу в місячний термін. При потребі співробітник оперативного підрозділу-ініціатора з дозволу свого керівника за матеріалами зведення складає *довідку*, яку реєструє в установленому порядку.

Оперативне ототожнення осіб, предметів та речовин— це негласна ідентифікація об'єктів за окремими ознаками, властивостями та іншими даними, що їх характеризують.

До ідентифікаційних ознак фізичного об'єкта слід віднести: прикмети та залишені сліди - відбитки. Особи ідентифікуються за наступними ознаками зовнішності і поведінки, особисті прикмети та залишеними слідами. Ототожнення особистості може відбуватися в різних організаційно-тактичних формах, з використанням спеціальних технічних засобів і методів (наприклад, негласного дактилоскопіювання, ідентифікації за почерком, зразками біологічного походження, візуального й акустичного контролю, автоматизованих систем ототожнення особи, на основі біометричних даних та ін..), а факт його проведення зберігається в таємниці від об'єкта ототожнення.

Оперативне ототожнення відноситься до непроцесуальної ідентифікації і здійснюється під час оперативного пошуку з метою встановлення причастності фізичного об'єкту до злочинної діяльності. Стосовно наркозлочинів, це може бути встановлення лабораторного обладнання як технологічного комплексу виготовлення наркотичних та психотропних засобів, а також приладів до їх вживання або віднесення до наркомисних виявлених речовин.

Під час проведення ідентифікації матеріальний об'єкт, співставляється з ознаками, що свідчать про причетність до злочинної діяльності.

Оперативне ототожнення особи поділяється на низку етапів:

Етап підготовки включає первинний інструктаж суб'єкта оперативного узнавання про способи дій і прикмети осіб, а також предметів, що свідчать про

підготовку наркозлочинів; аналіз характерних ознак, за якими буде проводитися узнавання, та оцінку первинної інформації. Стадія проведення узнавання полягає в порівнянні вихідної інформації з виявленою, прийнятті рішення щодо її перевірки і реалізації. На основі детального аналізу оперативної обстановки на ділянці обстеження, важливо правильно визначити місце і час здійснення оперативного узнавання. **На практиці у розшукових цілях досить часто використовуються словесні портрети, фотографічні знімки підозрюваної особи (або іншого розшукуваного об'єкта), «фоторобот», його відео- або кінозображення, синтетичні та композиційні портрети і малюнки, виконані художником.**

Однією з розповсюджених різновидів даного ОРЗ є ототожнення особистості очевидцями та потерпілими або іншими особами по наявним в оперативно-розшукових органах альбомам (допоміжним криміналістичним облікам), де систематизовані фотографії (малюнки) осіб, що вчинили злочин, або представляють оперативний інтерес. Використовуються також відеотека – сукупність відеофільмів (окремих відеосюжетів), представлених у певному порядку, у яких утримуються кадри із зображенням фігурантів, предметів і знарядь здійснення злочинів, а також інших об'єктів, що представляють оперативний інтерес. Якщо в матеріалах справи є фотографія підозрюваного, то доцільно провести судово-портретне дослідження.

Ототожнення особистості може проводитися з використанням службово-пошукової собаки, що виявляють наркотичні засоби. Результати такого ототожнення оформляються актом застосування службово-пошукового собаки.

Підставою для проведення оперативного впізнання служить наявна інформація про осіб, котрі переховуються від органів дізнання, слідства і суду або ухиляються від відбування покарання, а також про безвісну відсутність громадян і встановлення особи невідомих трупів тощо. Необхідність у такому узнаванні виникає у зв'язку з ситуацією, що склалася, коли проведення процесуального пред'явлення для упізнання неможливе з різних обґрунтованих причин. Для негласних або комбінованих оперативно-розшукових заходів, спрямованих на узнавання, характерне приховане спостереження за участю узнаючого. Згодом можливе затримання особи або продовження спостереження у разі потреби виявлення інших учасників злочинного угруповання.

Отримання довідково-аналітичної інформації – це захід, який полягає у відкритому збиранні інформації, у тому числі за допомогою запитів до підприємств, установ та організацій про осіб, які перевіряються на причетність у сприянні, підготовці, учиненні або участі в учиненні злочину, а також предмети і факти, що становлять оперативний інтерес.

Наведення довідок припускає збір відомостей про різноманітні аспекти життя осіб, що перевіряються, у тому числі його біографію, зв'язки, освіту, уміння і навички, про рід занять, майнове положення, місця проживання, факти здійснення в минулому правопорушень і злочинів та інше. З метою збору інформації припустимі не тільки її одержання по офіційних запитах, але й з використанням тактичних прийомів та заходів конспірації. Залежно від статусу інформації її одержання і ознайомлення можливе, як у письмовій так і усній формі. Відомості конфіденційного характеру можуть бути офіційно отримані тільки по письмовому запиту або негласно. При наведенні довідок необхідно мати на увазі, що законодавством України встановлені спеціальні режими щодо збору, збереження і розповсюдження інформації, що стосуються державної, службової, комерційної, журналістської, особистої, банківської, лікарської, адвокатської та іншої таємниці.

Для наведення довідок використовуються інформаційно-пошукові системи МВС, а також будь-яких інших державних установ і організацій. У необхідних випадках запити про наведення довідок в інших міністерствах і відомствах повинні оформлятися керівниками органів внутрішніх справ.

Наведення довідок провадиться як особисто оперативним співробітником, так і за його дорученням іншою особою. Оперативні співробітники кримінальної міліції можуть застосовувати, також, наведення довідок у виді оперативної установки у випадках: недоцільності та неможливості залучення оперативної служби для вирішення оперативних завдань; вирішення термінових завдань невеликої складності; відсутності загрози розшифрування приналежності оперативного співробітника до органів внутрішніх справ. Основна відмінність наведення довідок як оперативно-розшукового заходу від слідчої дії, спрямованого на збір інформації, полягає в тому, що цілі оперативно-розшукового заходу і особа, що його проводить, можуть не розкриватись і бути легендовані. В деяких випадках оперативні співробітники можуть використовувати документи прикриття і представлятися співробітником будь-якої сфери. Пред'являти ж ці документи, треба тільки при наполегливій вимозі зацікавлених осіб. В інших випадках оперативний співробітник повинен аргументувати свою поведінку, залежно від сформованої ситуації.

Результати вивчення документів оформляються або рапортом (як правило, для внутрішньовідомчого документообігу), або довідкою. В останньому випадку довідка разом з оригіналами документів, що надійшли з інформаційно-пошукових систем, можуть прилучатися до матеріалів справи.

Радіотехнічне обстеження – це захід, який проводиться оперативно-технічними підрозділами та полягає в установленні поставщиків послуг

рухомого зв'язку, технічним обладнанням яких охоплюється певна територія або місце.

Для отримання інформації про з'єднання мобільних терміналів на місці готування до вчинення злочину, прилеглій території та маршруті можливого руху особи, яка розшукується, (моніторинг) співробітниками оперативно-технічних підрозділів проводиться радіотехнічна розвідка.

Підставою для проведення радіотехнічної розвідки є обґрунтований рапорт керівника органу (підрозділу) внутрішніх справ на ім'я начальника оперативно-технічного підрозділу. Рапорт реєструється в установленому порядку.

У рапорті про проведення радіотехного обстеження зазначаються:

дата, місце та інші обставини готування до вчинення злочину або зникнення особи;

номер мобільного термінала, IMEI;

тип запиту та період, за який необхідно надати інформацію про з'єднання мобільних терміналів;

інша інформація, яка може сприяти виявленню, попередженню, припиненню та розкриттю злочину.

Основне завдання радіотехнічного обстеження – встановлення працюючих радіотехнічних засобів, їх координат та параметрів вихідних сигналів.

Об'єктами РТО є: радіотехнічні пристрої різного призначення (РЛС, імпульсні системи радіоуправління, радіотелекодові системи, базові станції операторів мобільного зв'язку, мобільні термінали, GSM трекери та GSM сигналізації а також ЕМІ, які виникають внаслідок працюючих електродвигунів, електрогенераторів, допоміжних пристроїв и т. ін.)

Складовими радіотехнічного обстеження є:

виявлення радіотехнічних засобів;

виявлення технічних пристроїв, які в результаті своєї роботи випромінюють ЕМІ;

виявлення інших пристроїв, які створюють радіозавади та впливають на частотний діапазон радіоелектронних засобів, що перебувають на озброєнні спецпідрозділів МВС України;

вирішення питань електромагнітної сумісності.

За результатами РТО співробітник оперативно-технічного підрозділу складає довідку в одному примірнику, яка реєструється і зберігається в оперативно-технічному підрозділі.

Про необхідність отримання довідки за результатами проведення РТО співробітник підрозділу-ініціатора зазначає в рапорті щодо проведення радіотехнічної розвідки. У такому випадку другий примірник довідки

надсилається до підрозділу-ініціатора та реєструється в установленому порядку.

Дані РТОрозвідки можуть використовуватися під час підготовки клопотання, погодженого з прокурором, щодо отримання інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо з урахуванням місця вчинення злочину, прилеглої території та маршруту можливого руху особи (моніторинг) відповідно до вимог глави 15 КПК України. Така інформація, за наявності можливостей, витребується також в електронному вигляді.

Поліграфне опитування – це захід, який представляє собою психофізіологічне тестування особи, стосовно якої отримано відомості про її можливу причетність до протиправної діяльності з використанням спеціальних технічних засобів та відповідних методик.

Основу використання поліграфа складають емоційні реакції на складні питання та визначення ступеня правдивості за ними.

Проблема виявлення брехні або виявлення нещирості в поведінці людини має досить давню історію, тому що в основі цього випробування лежить твердо встановлений і давно відомий факт, що наш тілесний стан пов'язаний дуже тісно і прямо з душевними переживаннями.

Створення пасток (квартир, офісів, автомобілів)– це комплекс заходів, пов'язаний з легендованим використанням об'єктів, та імітуванням ними певної діяльності, спрямований на встановлення злочинних намірів та документування протиправних дій осіб, які розробляються.

Робота із створення об'єктів -" пасток" є ком-плекс агентурно-розшукових, розвідувальних і інших оперативних заходів, що базуються на аналізі оперативної обстановки і спрямованих на, :

виявлення осіб, що готують або скоюють наркозлочини;

встановлення місць знаходження злочинців, що ховаються від слідства і суду, а також інших осіб, розшукуваних органами внутрішніх справ наркоділерів;

виявлення злочинних угруповань наркоділерів, що формуються або вже діючих, документування їх протиправної діяльності;

виявлення, припинення і розкриття злочинів латентного характеру у сфері незаконного обігу наркотичних засобів;

отримання про осіб і факти, що представляють оперативний інтерес, додаткової оперативної інформації, що сприятиме вирішенню завдань попереджувально-профілактичної функції ОРД;

вивчення оперативної обстановки на певних територіях, а також чинників і обставин, що її ускладнюють у сфері наркобізнесу;

спостереження за об'єктами і територіями, вимагаючими постійно-го оперативного контролю;

збір оперативної інформації стратегічного характеру по акту-альним напрямках боротьби із наркозлочинністю;

проведення розвідувальних, агентурно-оперативних заходів і активних комбінацій для виявлення і розробки наркозлочинців;

проведення активних розвідувально-оперативних заходів щодо локалізації наркоугруповань, руйнуванню їх зсередини.

З урахуванням оперативної обстановки і для вирішення окремих завдань об'єкти -" пастки", як правило, створюються в:

населених пунктах, районах, на об'єктах зі складною оперативною обстановкою у сфері наркозлочинності;

районах і на об'єктах, де значна ступень наркотизації населення;

місцях компактного проживання національних і етнічних діаспор (циганів, афганців, африканців, близького сходу), що займаються різними видами наркобізнесу і т. ін.);

місцях концентрації антигромадського елементу, можливого перебування розшукуваних злочинців -" гастролерів", мігрантів, не-повнолітніх, що групуються на неформальній основі;

районах дислокації СІЗО, УВП, прилеглих до них населених, пунктах;

місцях розташування торгівельно-розважальних об'єктів і проведення масових заходів (стадіони, різні спортком-плексы, площі);

районах ринків, вокзалів, інших місцях збуту викраденого;

на ділянках автомагістралей, найбільш уражених рекетом, розбійними нападами на водіїв, крадіжками автотранспорту і грузов-(кемпінги, автостоянки, автозаправні станції, станції техніческо-го обслуговування, вантажні термінали та ін.);

на пограничних територіях і ділянках автодоріг (у зоні располо-ження митних постів, на вантажних майданчиках, в місцях парковки автотранспорту, обслуговуючого міжнародні перевезення, а також в місцях концентрації і вірогідної появи мігрантів і осіб, що збувають наркотичні засоби);

інших районах, на територіях і маршрутах залежно від мети планованих заходів і вирішуваних завдань.

ВИСНОВКИ

Тема є однією з основних при вивченні дисципліни «Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження». Важливим є засвоєння

класифікації ОРЗ в залежності від рівня санкціонування. Слід враховувати, що заходи під час оперативного (ініціативного) пошуку не втручаються в права і свободи людини і як правило не потребують санкціонування.